

R E Δ S ○ ▽
B E F ○ ⊗ E
F O R C E
R ⊗ Z U M
P R Z E D
S I Ł A

LIEUTENANT
COLONEL
JAN KOWALEWSKI.
BIOGRAPHY OUTLINE

PODPULKOWNIK
JAN KOWALEWSKI.
ZARYS
BIOGRAFICZNY

WOJCIECH
GROTT

GDAŃSK 2020

MiW
Museum II Wojny Światowej

TABLE OF
CONTENTS

SPIIS

TREŚCI

014 015

ACTIVITY IN THE RUSSIAN
PARTITION

DZIAŁALNOŚĆ POD ZABOREM
ROSYJSKIM

044 045

MISSION IN JAPAN
MISJA W JAPONII

072 073

MILITARY ATTACHÉ
IN BUCHAREST
ATTACHÉ WOJSKOWY
W BUKARESZCIE

006 007

INTRODUCTION
WSTĘP

024 025

THE CODE-BREAKER
AND INTELLIGENCE
OFFICER
DESZYFRANT I WYWIADOWCA

056 057

MILITARY ATTACHÉ
IN MOSCOW
ATTACHÉ WOJSKOWY
W MOSKWIE

086 087

POLITICAL ACTIVITY
IN POLAND
DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA
W KRAJU

106 107

HELPING POLISH REFUGEES
POMAGAJĄC POLSKIM
UCHODźCOM

128 129

THE INTELLIGENCE CENTER
CENTRUM WYWIADOWCZE

156 157

ACTIVITIES IN THE
BRITISH ISLES
DZIAŁALNOŚĆ NA WYSPACH
BRYTYJSKICH

174 175

THE LT. COL.
JAN KOWALEWSKI AWARD
NAGRODA IMIENIA
PPŁK. JANA KOWALEWSKIEGO

120 121

ARRIVAL IN PORTUGAL
PRZYBYCIE DO PORTUGALII

144 145

THE RELEASE OF KING
CHARLES II FROM SPAIN
UWOLNIENIE KRÓLA
KAROLA II Z HISZPANII

166 167

DECORATIONS
AND COMMEMORATIONS
ODZNACZENIA
I UPAMIĘTNIENIA

180 181

BIBLIOGRAPHY
BIBLIOGRAFIA

INTRODUCTION

006

W • T E P
S

INTRODUCTION

JAN KOWALEWSKI SHOULD DEFINITELY BE RANKED IN THE PANTHEON OF POLISH AND EUROPEAN HEROES.

This is due to his plentiful personal attributes, merits and achievements in so many fields and levels of activity for the benefit of Poland, and not exclusively. Jan Kowalewski was a man whose activities helped Poland to preserve its independence in 1920 and delineate its borders. As a result of this and in reward for other aspects of his long activity he was decorated many times, including with Poland's highest military decoration, the War Order of Virtuti Militari. Although he fully deserved universal widespread recognition, respect and gratitude, he has remained completely forgotten for many years.

008

The knowledge about Lt. Col. Jan Kowalewski's achievements has become widely available over the past several years, owing to the work of historians and enthusiasts. Among them were the precursors of knowledge-sharing such as Prof. Grzegorz Novik and Dr. Jan Ciechanowski. They described Kowalewski's achievements during the war with the Bolsheviks (1919–1920) and when he worked at a Lisbon-based bureau (1940–1944) during World War II. However, there was no separate, general study of his activities throughout his life.

Jan Kowalewski is an example of a hidden hero, rediscovered and brought back to public memory. In 2019, a small work entitled *Podpułkownik Jan Kowalewski (1892–1965)* (Lieutenant Colonel Jan Kowalewski (1892–1965)) was published by the Museum of the Second World War in Gdańsk, as part of the series *Patroni dla Gdańskich Ulic* (Patrons of the Streets of Gdańsk). The aim of the series is to promote characters who should be commemorated in the public areas in Gdańsk for their merits and achievements at local and national level. The publication of this book was also connected with the first edition of the Lt. Col Jan Kowalewski Award – a joint project of the Museum of

REASON
BEFORE
FORCE

LIEUTENANT
COLONEL
JAN KOWALEWSKI.
BIOGRAPHY OUTLINE

WSTĘP

W PANTEONIE POLSKICH I EUROPEJSKICH BOHATERÓW Z PEWNOŚCIĄ POWINNO ZNALEŻĆ SIĘ MIEJSCE DLA JANA KOWALEWSKIEGO .

Wynika to z mnogości przymiotów, zasług oraz osiągnięć na tak wielu polach i płaszczyznach jego działalności na rzecz Polski i nie tylko. Jan Kowalewski był człowiekiem, przy którego udziale w 1920 r. udało się zachować niepodległość Rzeczypospolitej i ukształtować jej granice. Za te i inne aspekty wieloletniej działalności był wielokrotnie odznaczany, w tym najwyższym polskim orderem wojskowym *Virtuti Militari*. Chociaż w pełni zasługiwał na powszechne uznanie, szacunek oraz wdzięczność, przez długie lata pozostawał zupełnie zapomniany.

009

Wiedza o dokonaniach ppłk. Jana Kowalewskiego w ciągu ostatnich kilkunastu lat stała się powszechnie dostępna za sprawą historyków i pasjonatów. Wśród prekursorów jej upowszechniania należy wymienić prof. Grzegorza Nowika oraz dr. Jana Ciechanowskiego. Opisali oni dokonania Kowalewskiego w czasie wojny z bolszewikami (1919–1920) i w trakcie jego pracy na placówce w Lizbonie (1940–1944) podczas II wojny światowej. Brakowało jednakże osobnej pracy, traktującej ogólnie o jego działalności na przestrzeni całego życia.

Jan Kowalewski jest przykładem ukrytego dotychczas bohatera, który zostaje odkryty i przypomniany. W 2019 r. nakładem wydawnictwa Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, w ramach serii „Patroni dla Gdańskich Ulic”, ukazała się niewielka publikacja *Podpułkownik Jan Kowalewski (1892–1965)*. Zadaniem serii jest promowanie postaci, które należy upamiętnić w przestrzeni publicznej w Gdańsku za ich zasługi i dokonania na szczeblu lokalnym, a także ogólnokrajowym. Wydanie tej książki związane było również z pierwszą edycją przyznania Nagrody im. ppłk. Jana Kowalewskiego – wspólnego projektu Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku i Politechniki Gdańskiej. Odbyło się to w 2019 r. i było częścią obchodów 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej.

the Second World War in Gdańsk and Gdańsk University of Technology. The ceremony took place in 2019 and was part of the celebration of the 80th anniversary of the outbreak of World War II. The publication presents an outline of the biography of the Lieutenant Colonel, devoting an equal measure of attention to the various areas of his activity – inextricably connected with the Polish history of the first half of the 20th century. This book, however, does not set aside the need for a more extensive study on Jan Kowalewski.

This publication is addressed to foreign readers as Jan Kowalewski's activity was international in character. As compared with the work published as part of the series *Patroni dla Gdańskich Ulic* this book contains additional information. It relates, among other things, to his military service in the interwar period and during World War II, which have not previously received wider attention from historians.

Jan Kowalewski was a multidimensional person, endowed with multiple talents. When taking a closer look at the individual stages of his career, you can see how multidisciplinary his achievements and the tasks entrusted to him were. He studied commerce and chemistry, but instead took up a career in the army. He was a soldier, and later a codebreaker and radio intelligence officer. He worked as a diplomat, got involved in politics and was also a publicist. In each of these domains, he turned out to be an outstanding person, which was reflected, among others, by his subsequent promotions and posts.

Some of his activities, due to their sensational character, could serve as ready material for a film. He was a man who took challenges and risks, looking for solutions in even the most demanding situations. Everything he did, was in the name and for the good of Poland, peace and security in Europe. He was a polyglot – he was known to speak Russian, German, French, English and Romanian. He had numerous contacts and acquaintances amongst foreign politicians and in military circles. He had connections with the ruling families, which was manifested by camaraderie between him and the Romanian king Charles II. During his lifetime, he worked in many countries, each and every time, regardless of the circumstances, performing the tasks entrusted to him in a professional way.

His persona and achievements defy all predictability. Jan Kowalewski was a very popular figure in his time, often at the centre of attention for

Wspomniana publikacja ukazuje zarys biograficzny podpułkownika, równomiernie rozkładając akcenty na różne działalności tej postaci – nierozzerwalnie związanej z polską historią pierwszej połowy XX w. Książka ta nie wyczerpuje jednak potrzeby powstania obszerniejszej pracy o Janie Kowalewskim.

Niniejsza publikacja jest skierowana z kolei do zagranicznego odbiorcy, co związane jest z międzynarodowym charakterem działalności Jana Kowalewskiego. W stosunku do książki z serii „Patroni dla Gdańskich Ulic” zawarte w niej treści zostały uzupełnione o dodatkowe informacje. Dotyczą one m.in. nieporuszanych uprzednio szerzej przez historyków zagadnień dotyczących jego służby w okresie międzywojennym oraz w czasie II wojny światowej.

Jan Kowalewski był postacią wielowymiarową, obdarzoną licznymi talentami. Przyglądając się poszczególnym etapom jego kariery, można zauważyć multidyscyplinarność jego dokonań i powierzanych mu zadań. Kształcił się w dziedzinie handlu oraz chemii, jednak na stałe związał się z wojskiem. Był żołnierzem, później zaś deszyfrantem i radiowywiadowcą. Pracował jako dyplomata, zaangażował się w politykę, był także publicystą. W każdej z tych dziedzin okazywał się wybitnym człowiekiem, co znajdowało odzwierciedlenie m.in. w kolejnych awansach czy powierzanych mu stanowiskach.

011

Niektóre przypadki jego działalności, z uwagi na swój niemal sensacyjny charakter, mogą stanowić gotowy materiał filmowy. Był człowiekiem podejmującym wyzwania i ryzyko, szukającym rozwiązań nawet najbardziej wymagających spraw. Wszystko, co czynił, robił w imię i dla dobra Polski, pokoju i bezpieczeństwa w Europie. Był poliglotą – władał językiem rosyjskim, niemieckim, francuskim, angielskim i rumuńskim. Posiadał liczne kontakty i znajomości wśród kręgów zagranicznych polityków, wojskowych. Znał też panujące rody, czego przejawem były koleżeńskie relacje łączące go z rumuńskim królem Karolem II. W ciągu swego życia pracował w wielu krajach, gdzie za każdym razem, niezależnie od okoliczności, profesjonalnie wykonywał powierzone mu zadania.

Jego postać i dokonania nie mieszczą się w jakichkolwiek schematach. Jan Kowalewski był w swoim czasie postacią bardzo popularną, o której rozpisywała się prasa zarówno polska, jak i zagraniczna. W latach międzywojennych o niektórych jego dokonaniach nie mówiono jednak głośno, mając na względzie bezpieczeństwo Polski. Z kolei później komunistyczna cenzura zepchnęła go na kilkadziesiąt lat w otchłań niepamięci.

both the Polish and foreign press. However, in the interwar years, some of his achievements were not mentioned aloud, with a view to Poland's security. Later, communist censorship pushed him into the abyss of oblivion for several decades.

The idea behind this publication is to present the figure of Jan Kowalewski to the Polish and foreign public. He spent many years of his life overseas where he died, unable to return to his home country which was controlled by communists who were hostile to him. ■

Ideą powstania niniejszej publikacji jest zaprezentowanie postaci Jana Kowalewskiego polskiemu i zagranicznemu odbiorcy. To bowiem na obczyźnie spędził wiele lat swojego życia. Tam też zmarł, nie mogąc wrócić do kraju opanowanego przez wrogich mu komunistów. ■